

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ КАНДИДАТКИЊЕ ИВЕ Н. СУБОТИЋ КРАСОЈЕВИЋ

На XIX редовној седници Наставно-научног већа Филозофског факултета, одржаној 28. јуна 2018. године, именовани смо у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације ИНТЕРПРЕТАЦИЈА СТАРИХ СЛИКА НОВИМ МЕДИЈИМА У НАСТАВИ ИСТОРИЈЕ УМЕТНОСТИ И ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ докторанда Иве Суботић Красојевић. Пошто смо прегледали и анализирали добијену дисертацију, подносимо Већу следећи извештај.

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Ива Н. Суботић Красојевић рођена је у Београду 1978. године, где је завршила основну школу и гимназију. Дипломирала је историју уметности 2003. године просечном оценом 9,26. Докторске студије историје уметности уписала је 2013/2014. године. Од 2002. године ради као наставник историје уметности у школи за машинство и уметничке занате „Техноарт Београд“. Поред наставничког посла, бави се теоријским радом у области методике ликовне културе. Након полагања стручног испита 2005. године којим је стекла звање професора ликовне културе, започела је сарадњу са Заводом за вредновање квалитета образовања и васпитања и до 2009. радила је као члан тима за ликовну културу у пројекту *Израда предлога стандарда ученичких постигнућа за крај обавезног образовања*. У оквиру пројекта радила је на осмишљавању националног истраживања, обуци наставника за спровођење и анализу резултата истраживања, као и на писању предлога *Стандарда постигнућа*. Такође, аутор је акредитованог семинара за наставнике средњих школа из 2008. године под називом *Савремени приступ настави ликовне културе – развијање критичког мишљења код ученика*. Од 2006. ради и као спољни сарадник Дечјег културног центра Београда, као аутор и извођач образовних радионица за децу различитог узраста – пројекти *Интерактивна галерија* и *Нека друга игра* (интердисциплинарно истраживање модерног плеса и визуелних уметности). У периоду 2012-2015 била је члан Савета професора ДКЦБ за организовање трибина за средњошколце. Аутор је (са Катарином Трифуновић) програма *Опалети се* на Фестивалу науке 2014. године, испред Центра за музеологију и херитологију. Сарађивала је са Београдском интернационалном недељом архитектуре – БИНА и учествовала у креирању и извођењу радионица.

Са уписом докторских студија 2013/14 ангажована је у припреми наставе на основним студијама историје уметности на предмету Методика наставе историје уметности на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета Универзитета у Београду. Поред тога, ради као наставник-ментор студентима мастер програма *Образовање наставника предметне наставе Центра за образовање наставника Филозофског факултета*, у оквиру предмета Методика наставе уметничке области и Школска пракса 2.

Њена истраживачка интересовања су првенствено усмерена на проблеме интерпретације у историји уметности (Оживљена „Ноћна стража“ – интерпретације барокних слика употребом нових медија у настави историје уметности, 2016), потом на усвајања холистичког приступа визуелној култури (Потрага за методом (с)ликовне културе, 2016; Од сопства до селфија: селфи као метод интерпретације у настави историје уметности, 2017), као и на проблеме

вредновања баштине у образовању (Дијалог и заједничка интерпретација наслеђа у настави историје уметности; Honor and Glory in the Name of Knowledge, Code of Chivalry in the Classroom, 2017). Томе се посветила и у оквиру истраживања своје докторске тезе, повезујући и истражујући своја практична искуства са савременим теоријским становиштима, како науке о уметности, тако и педагогије. О томе сведоче њена учешћа у пројектима, на научним скуповима и публиковани радови (Настава историје уметности и ликовне културе у социокултурном контексту – средњовековна баштина и дигитални урођеници, *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини, Број XLVIII (4), 2018. година*). Као активна средњошколска наставница, публиковала је резултате свог учешћа у пројекту стандардизације наставе историје уметности и ликовне културе (*Образовни стандарди за крај обавезног образовања за наставни предмет Ликовна култура*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања), да би потом као сарадница Центра за музеологију и херитологију Филозофског факултета учествовала и излагала на стручним семинарима и националним и међународним научним скуповима о чему сведочи њена библиографија.

Докторска дисертација Иве Суботић Красојевић *Интерпретација старих слика новим медијима у настави историје уметности и ликовне културе* уређена је у потпуности у складу с „Општим правилима за писање и обликовање докторске дисертације“ која се брани на Универзитету у Београду. Дисертација је написана на укупно 262 странице, од чега је 240 страница расправног текста с исцрпним списком литературе и цитираних дела, док 22 странице чине прилози документације истраживања, као и елементи који су предвиђени „Општим правилима...“ (изјаве захвалности, апстракт на српском и енглеском језику, биографију аутора, изјаву о ауторству, изјаву од истоветности штампане и електронске верзије и изјаву о коришћењу).

2. Предмет и циљ дисертације

Оживљавање питања интерпретације ликовног наслеђа као дела програмског садржаја наставе ликовне културе и историје уметности у средњим школама налази у овом предлогу теме докторског рада двоструку оправданост. Најпре, не мали проблем образовних програма је како у *предавању* садржаја *уметничке области* до краја истумачити оно што је примарно својство сваког уметничког постигнућа, које се именује као представна целовитост, а која подразумева да је уметничка спознаја увек представа целине стварности. Ово је својство у општем програму образовања увек пожељно као огледно и за обједињавање парцијалних знања која се стичу у готово свим другим (осим телесног обликовања) областима наставе. Проблем је, међутим у томе што уметничку представност није могуће у потпуности дискурзивно објаснити, те даље и у томе што се стандардна пратећа дидактичка средства којим се подстиче практично овладавање обликовним умећима доживљаја света (за разлику од физичке културе) код ученика у наставном процесу ликовне културе појављују као продуктивно непотентна. Потенцијал мултимедијалног увида у стварност, који собом носе данашњи ученици, посматра се као продукт хировитог успона технолошког умећа али, у предлогу ове теме, и као нови извор креативности. Његово превођење у дидактичко средство, кандидаткиња види

оправданим на основу искустава која је нашла у савременој теорији антропологије слике, с једне стране, и социокултурним теоријама савремене наставе, с друге стране. Ова широка област разумно је ограничена у дисертацији на ону интерпретацију ликовног наслеђа "која се може применити у савременој настави историје уметности и ликовне културе у средњим школама са циљем подстицајног образовања целовите личности која успева да разуме сопствену културу". Тиме је јасно и потврђен општи циљ истраживања.

Интерпретација као предмет истраживања је још једном додатно одређена као она која "настаје као део интеракције наставника и ученика, а ослања се на ревидирану историју уметности али и савремене методолошке иновације у оквиру науке о уметности које су узете као шира основа за промену нашег приступа настави". Посебно је образложено и друго дисциплинарно упориште као социокултурни приступ настави. Према том приступу, прихвата кандидаткиња, "интерпретација је заједничка ко-конструкција знања која почивају на искуствима свих учесника у процесу учења, односно чланова интерпретативне заједнице која учи. Будући да интерпретација почива и на искуствима које ученици и наставници доносе са собом у учионицу, то би значило да се акценат ставља на активне учеснике наставног процеса који у складу са својим потребама, искуством, културним навикама и сензибилитетом креирају, евалуирају и унапређују методе рада". Примерено настави историје уметности та искуства и концепти директно су повезани са активним учешћем у савременој визуелној култури, сматра кандидаткиња, те "тиме она представља улазне концепте који се током учења допуњују и мењају".

У докторском раду кандидаткиња на интерпретацију наставе историје уметности/ликовне културе примењује комуникацијски естетички модел истичући да је основни садржај ове наставе "ликовно наслеђе као визуелно сведочанство прошлости и темељ савремене културе коју образовањем настојимо разумети јер смо њен део, корисници и ствараоци". Овај модел јој изабране теоријско уметничке, односно педагошко методичке приступе ставља у врло продуктиван међусобни однос. Следећи актуелне ауторе (Bruner, 2000; Крњаја, 2009), она истиче да "активни тумачи ликовног наслеђа у наставном процесу – ученици и наставници – полазе са становишта своје културе, из свог културног контекста и искустава које доносе у учионицу", да би трећи члан комуникационог модела, подразумеван за оног ко производи информацију, обично као нову вредност, везала за "ученике као посматраче који конструишу значења слике у односу на своја искуства која зависе и од њихових културних навика, па и коришћења језика савремених визуелних медија". Као полазиште за овај избор кандидаткиња истиче да су ученици "активни учесници у култури који користе савремене медије, чија је доминантна визуелност преузела примат у савременој комуникацији и предодредила перцепцију стварности, те стога ти медији морају постати и медији учења, посредници у интерпретацији, али и садржаји који се критички испитују." Јака упоришта за овај истраживачки став налази у теоријским преиспитивањима историјско уметничких интерпретација Х. Белтинга и Т.В. Мичела. *Интермедијалност* је једно од понуђених решења за

остварење садржајне комуникације с ликовним наслеђем, а којим Белтинг истиче "условљеност и повезаност различитих медија и чула којима их обрађујемо и спознајемо свет око себе ". Подсећајући нас, "да слике не постоје по себи ни за себе, да се не налазе ни на зиду/екрану, нити само у уму, већ се дешавају/догађају посредством наше *анимације/оживљавања*", истраживање усмерава на сложен процес, "од гледања слике, преко дијалога са ученицима, потом интертекстуалних/интерсликовних анализа које у виду изабраних текстова, видео снимака или излагања наставник нуди посредством аудио визуелних медија, до вербалних или практичних визуелних ученичких интерпретација". Овом развојном поступку интерпретације кандидаткиња, сходно теоријама на које се ослања, додељује висок статус "синтезе посматраних (спољашњих) слика и (унутрашњих) слика које чувамо у свом сећању. У истраживању се полази од Белтинговог *антрополошког приступа*, јер он превазилази слике као само естетичке или техничке конструкте, већ их доводи у везу са менталним/унутрашњим сликама, односно сопственим искуством и памћењем ученика."

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Кандидаткиња је пошла од (1) основне претпоставке да, ако проучавање ликовне уметности и визуелне културе подразумева разумевање контекста који условљавају њихов настанак и трајање, те ако савремени приступ настави уздиже важност контекста у оквиру кога се она одвија, онда проучавање визуелне културе и настава о уметности и култури морају бити *узајамно контекстуализовани*. Како се, са тог становишта, морају довести у однос контексти прошлости и садашњости из позиције оних који о њој сада уче, "интерпретација се гради кроз узајамни однос различитих контекста дела и контекста посматрача/реципијената, у нашем случају ученика".

Основна претпоставка је разложена кроз три посебне.

Она која се односи на (2) баштинске функције наставе почива на премисама (а) да "наслеђе прошлости постаје баштина тек када му придамо личну вредност и вредност свога времена/контекста", те да (б) уколико у центар процеса учења ставимо самог ученика, "његове потребе, искуства, културне навике, то јест ако ученик постане субјект", изводи се претпоставка да је настава о уметности активни процес баштињења, а не репродукција знања, вредности и смисла.

Она која се држи (3) теоријско-уметничких полазишта односи се на активну интерпретацију на релацији наставници/студенти посредници и ученици интерпретатори. Ова претпоставка се формира на следећи начин: "уколико је свако уметничко дело интерпретација неке стварности, а сваки говор о уметности нова интерпретација тог дела и стварности на коју реферише, и ако је интерпретација сликовности интерпретација суштине уметничког говора слика, онда слика у сваком медију може бити средство интерпретације ликовног наслеђа у настави". Из реченог кандидаткиња извлачи претпоставку да

"савремене слике и медији којима се оне изводе могу постати средство за интерпретацију наслеђа, као и да се њихов потенцијал може користити у контексту учења и образовања који је шири од самог предмета *ликовна култура*".

Коначно, 4. претпоставка покрива преплитање педагошко- теоријско- уметничких полазишта и очекиваних исхода наставничке праксе. Формирана је на следећи начин: "ако је учење процес разумевања кроз грађење значења, и ако вредност уметничког дела и културног добра такође градимо у заједничком договору о значењима, онда приступ учењу и разумевању ликовне/визуелне културе произлази из процеса грађења значења и вредности уметничког дела и уметности, из којег је даље могуће развити одговарајуће методе. Тај процес гради се кроз дијалог и интерпретацију, а грађење значења представља потрагу за смислом".

4. Кратак опис садржаја дисертације

Сходно дефинисаном предмету тезе и постављеним циљевима, структура завршног рада, поред Увода, Закључка, литературе и прилога, има четири расправна поглавља.

У *Уводу* је приказан предмет истраживања, основни циљеви и хипотезе које кандидаткиња поставља, као и методологија њеног истраживања и писања ове дисертације. У том смислу ово уводно поглавље сажима теоријски оквир на који се кандидаткиња ослања у даљем тексту и образлаже начињен избор. Такође, *Увод* појашњава структуру овог рада.

Поглавље *Уметност и баштина у образовању* је посвећено историографском приказу предмета истраживања, а подељено је у два дела. Први је намењен схватању наставе уметности као интерпретације ликовног наслеђа и савремених уметничких појава, а подржан је историографским освртом на циљеве, позицију и функције уметности у образовању. Други је намењен методици интерпретације сликама као једном од начина спознаје света. Садржи ставове о односу *слике и медија*, као и о могућностима интерпретације слика из ликовног наслеђа стварањем слика њихових доживљаја у новим медијима.

У наредном поглављу које је насловљено са *Ка методици наставе историје уметности* разрађен је теоријски оквир истраживања. Ово поглавље је заправо компаративна расправа која предмет докторске тезе разматра у контексту савремене науке о уметности и новије методичке теорије.

Расправа се води кроз приказ 1) антрополошког приступа слици, који занимање за традиционалну анализу слике помера ка односима слика и посматрача, са посебним нагласком на однос баштине и "дигиталних урођеника", као дијалога *старих* (наслеђених) и *нових* (доживљајно произведених) слика које одражавају актуелни однос прошлости и садашњости; потом као 2) Потрага за методама наставе ликовне културе у социокултурном контексту. У овом делу се представља социокултурни приступ настави кроз посебне специфичности контекста уметничких предмета. Даље се говори о

појму метода у савременој наставној теорији и пракси и анализира се на који начин ученици искуствима и предзнањима која доносе у учионицу дају оквир за обликовање метода, односно како их наставник може, полазећи од тога, креирати и развијати. Следи 3) објашњење метода (с)ликовне културе и разлога за потрагу за властитим методама у наставном и културном контексту. Целокупна расправа и закључци представљају оквир за разумевање емпиријског истраживања које следи.

Треће поглавље, *Интерпретација слика као наставни процес* представља истраживачко емпиријско поглавље у коме се компаративним анализама историјско-уметничких и педагошких поставки, према постављеним хипотезама, прате и образлажу: (1) педагошко-методичка питања наставне праксе и баштинска функција наставе; (2) интерпретативна теоријско-уметничка полазишта, која се односе на активну интерпретацију на релацији наставници/студенти посредници и ученици интерпретатори. Овде се кроз два парадигматична примера наставних садржаја (2.1 средњовековна уметност и 2.2 уметност ренесансе и барока), анализирају начини на које слике нових медија могу постати средства тумачења прошлости; утицај савремене визуелне и популарне културе на ученичко разумевање ликовног наслеђа и њихове визуелне интерпретације). Истраживањем се прати и анализира процес грађења значења и вредновања ликовног наслеђа кроз наставни процес. Кандидаткиња, која је и наставник-истраживач, описује и евалуира наставни процес који почива на узајамном односу учесника у настави кроз: анализу наставних планова и припрема, дневника часова и снимака; анализу постигнутих циљева и ученичких постигнућа; анализу ученичких анкета (о заинтересованости, учешћу/ангажованости, свесности о постигнутим циљевима, оцени метода у настави, могућностима унапређења метода). У завршном одељку поглавља (3) изложени су педагошко-теоријско-уметнички исходи наставничке праксе.

Четврто поглавље *Креативне интерпретације наслеђа у настави* доноси тумачења резултата емпиријског истраживања у коме се анализирају примењивост и сврсисходност предложених приступа настави кроз резултате које су дали испитивани методи у настави, а према постављеним циљевима истраживања, постављеним и испитиваним хипотезама. Анализира се и тумачи (1) да ли је и у којој мери могуће поштовање контекста прошлости и садашњости из позиције оног који учи, (2) колико су прихватљиве заједничке интерпретације, који је био учинак наставника-посредника и ученичких активности у формирању нових значења, те (3) у којој мери и на који начин је употреба нових медија и технологија у процесу рекреирања слика као интерпретације ликовног наслеђа могућа. Закључни део овог поглавља (4) *Настава уметности као интерпретација, грађење значења и вредности* резимира претходно изнете теоријско-уметничке и педагошке ставове и наглашава "важност стваралачке, интерпретативне наставе која за циљ има хуманистички развој личности ученика". Примену нових наставних метода, кандидаткиња види и као могућност за реструктуирање садржаја предмета Историја уметности и Ликовна култура.

Следи **Закључак**, као поглавље у коме се сумирају ставови, образлажу предности метода који почивају на предложеном измењеном приступу, као и недостаци, препреке и потешкоће за примену у оквиру постојећег образовног система. Изложен је оквир за савремену методiku наставе историје уметности и ликовне културе која за последицу може имати, с једне стране, промену наставног програма, а с друге, промену места и важности историјско-уметничких предмета у образовању.

На крају писаног дела дисертације је списак коришћене литературе који потврђује упућеност кандидаткиње и њену темељитост у раду.

На самом крају су Прилози (укупно 4) који представљају документацију о спроведеном истраживању.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторски рад Иве Суботић Красојевић произилази из пуне свести истраживача-наставника да, такозвана, *уметничка област* у свим наставним програмима стоји као отворени методички изазов. С једне стране, то је због тога што је уметност довољно особит сазнајни ред да се противи пуној дискурзивној интерпретацији и тражи другачије методичке препоруке у настави. С друге стране, главно својство *уметничке особитости* је целовитост слике коју нуди као свој доживљај света. Како су истраживања показала, *реконструктивни процес* настанка *наслеђених* слика је припадајући део наставног посредовања у разумевању ликовне баштине, па је истицањем креативног потенцијала тог процеса и његово укључивање у основну структуру метода *интерпретације сликама* потврда доброг унапређења наставног метода. У том приступу преовлађује опредељење за истраживање ликовног наслеђа као трочланог феномена у коме се аутор, дело и доживљај дела не могу раздвојити а да се не падне у опасност неразумевања суштине ликовног делања. Због тога кандидаткиња, с озбиљном аргументацијом из области актуелне антрополошке интерпретације слике, излаже своју убеђеност у оправданост адаптације комуникацијског модела на тај начин да се на месту "аутора" постављају они који у процесу комуникације своје доживљаје обликују као *слике* које су сами произвели у посебном поступку *интерпретације уз помоћ* мултимедијалних алатки, али и по логици "медија као човекових продужетака". Осим што је предмет добро истражен, што је хипотетичко упориште оправдано резултатима експеримента, ово истраживање нам оставља и један убедљив и употребљив модел сваког наредног истраживања сложених облика ликовног комуницирања као наставног садржаја.

Истраживање које је пројектовано да нађе одговоре на питање да ли савремени корисници мултимедијалне комуникације и самопроизвођачи нарцистичке културе боље разумеју старе слике ако их "читају" својим "алаткама" и, обрнуто, да ли ће боље разумети *селфи* ако га упореде са сликама сопства из културног наслеђа, потврдило је важност дијалогске, интермедијалне и акционе хармонизације свих чинилаца овог наставног процеса - од ученика који креирају своју слику знања, до наставника који обликују свој наставни метод. Истраживање је потврдило основне хипотезе и дало основа за установљење новог метода интерпретације слика у настави ликовне културе и

историје уметности и његово оперативно укључивање у наставни план и програм *историје уметности*, као и програма *ликовне културе* за средње образовање.

6. Закључак

На основу претходно наведеног, закључујемо да је докторска дисертација Иве Н. Суботић Красојевић под називом *ИНТЕРПРЕТАЦИЈА СТАРИХ СЛИКА НОВИМ МЕДИЈИМА У НАСТАВИ ИСТОРИЈЕ УМЕТНОСТИ И ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ* урађена у свему према одобреној пријави, да је оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

Рад којим је верификовано њено истраживање је:

Суботић Красојевић, И., Настава историје уметности и ликовне културе у социокултурном контексту – средњовековна баштина и дигитални урођеници, *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини, Број XLVIII (4), 2018. година* (рад примљен за објављивање).

У Београду, _____ 2018.

Чланови комисије:

др Милица Божић Маројевић, доцент, ментор

др Драган Булатовић, ванредни професор у пензији

др Лидија Р. Радуловић, ванредни професор